

Színház a gettóban

Öt évig működött Budapesten, a Wesselényi utcában egy színház, ahová mindenki ingyen járhatott. Belépőjegy nem volt, az előadások költségeit a pártoló tagok rendszeres befizetése és adományok fedezték. Drámai színművek, vígjátékok, opera- és operett-előadások mellett zenés és irodalmi estek, kabarék, artistajelenetek szerepeltek a repertoáron. 1939–44 között összesen 700 műsorral várták a közönséget, utóbbiból a négy esztendő alatt közel 100 000 látogatta a színházat. Közben pedig folyt a világháború.

Az OMIKE Művészakciójára emlékezik egyszerre két kiállítás is: a Budapesti Zsidó Múzeum az 1939–44 között rendezett nyolc képzőművészeti tárlatot idézi meg, olyan – a modern magyar festészet legnagyobbjainak

iratot hozott létre – a ma is rendszeren megjelenő Múlt és Jövőt –, menzát létesített az egyetemeken tanuló zsidó diákoknak több városban, kulturális programokat szervezett, könyvtárat és olvasótermet tartott fenn Bu-

lis intézményekből kiszoruló zsidó közönség minőségi kultúrához juttatása lett. 700 művészt tartott el ez a nagyszerű vállalkozás a legnehezebb években. Olyanokat, akik 1945 után sokáig meghatározták a színházi élet közegét – mint Ascher Oszkár, Ráday Imre vagy Simon Zsuzsa –, és olyanokat, akik Max Reinhardt világhírű berlini színházából és amerikai sikerek után jöttek haza, mint például az 1920-as években az egész nyugati világban ünnepelt Beregi Oszkár – csak néhány név a zsidótörvények miatt elbocsátott több ezer alkotó közül. De az az állhatatos, intenzív munka, amely a Goldmark teremben folyt, és a tántoríthatatlan kultúraterjesz-

Fotók: OSZMI

Kiállítási enteriőr (Bajor Gizi Múzeum)

tekintett, de európai mércével is igen jelentős – alkotók műveivel, mint Ámos Imre, Bálint Endre, Bokros Birman Dezső, Gráber Margit, Kádár Béla, Scheiber Hugó, Vajda Lajos és mások. A Bajor Gizi Színházmúzeum kiállítása pedig, melyet Gajdó Tamás színház-történész rendezett, a Goldmark teremben működött OMIKE színházat eleveníti fel.

Ma már szinte csak a szakterülettel foglalkozók ismerik az OMIKE Művészakciójának történetét, ezért fontos néhány mondatban felidézni a hátteret. A magyar zsidóság kulturális önsegélyező egylete, az Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület (OMIKE) létrehozásának ötlete már az 1860-as években fölmerült – akkor még azzal a céllal, hogy az egyenjogúvá tett magyar zsidóságot a nemzeti kultúra és a magyar nyelv felé terelje. Végül csak 1909-ben alakult meg az egyesület, ekkor már egyszerre kultúrátámogató és szociális segítő szereppel. Folyó-

Donáth Endre: Szulamit, 1941

dapesten a művelődni vágyó zsidóság számára. Az 1938-ban kiadott első, majd a rá következő két további zsidótörvény azonban gyökeres fordulatot hozott ennek a jó anyagi alappal bíró, hasznos és sokoldalú társadalmi szervezetnek az életében. 1939-től egyetlen célja az elbocsátott, ellehetetlenített zsidó származású művészek, irodalmárok, újságírók munkához segítése, illetve a más kulturá-

Johann Strauss: Denevér, 1941

tó szándék a gyorsan bezáródó pesti gettó közepén óriási hatással volt a közönségre. 1944. március 19-én, a német megszállás napján Molière *Képzelt beteg*-ének főpróbájáról, a színpadról vitték el a szereplőket.

Az OMIKE tevékenységéről fennmaradt eredeti iratok nagy része az Országos Levéltár 1956-os leégésekor megsemmisült. Hogy ma mégis viszonylag sokat tudunk erről az időszakról, az részben Horák Magda kutatónak köszönhető, aki 1998-ban adta ki az OMIKE működéséről szóló sajtómegjelenések gyűjteményét. A most megnyílt két kiállítás – és mögötte egy átfogó, széles kutatómunka, valamint egy, már működő honlap – a Nonprofit Társadalomkutató Egyesület kezdeményezésével, Harsányi László és Vizi Éva munkája révén jött létre.

A Színházmúzeumban egy szobányi méretű, mégis nagyon erős hatású kamaratárlat fogadja a látogatót. Maga a polgári berende-

zésű szoba, a terítővel letakart kisasztal, a muzeális hangulatú Orion rádió, az olajfestmények, keretezett kis karikatúrák egy zárt, szűkös levegőjű, mégis barátságos világ atmoszféráját teremtik meg. Egy kis biztonságos sziget, amit nem zavar az ellenséges külvilág; szegényes, de derűs, kellemes hely. Itt sorakoznak az OMIKE-előadások színlapjai, fotók, újságkivágások, egy portré Bánóczy Lászlóról, a Művészakció vezetőjéről, Hevesi Sándor kollégájáról, aki a század elején a legendás Thália Társaság alapítója volt, később a Vígszínház, a Magyar Színház, majd a Belvárosi Színház közismert igazgatója lett. Egy szoborportré a fiatal Simon Zsuzsát ábrázolja, aki 1948-tól egészen az 1980-as évek közepéig színésznemzedékek hosszú sorát nevelte ki az akkori Színművészeti Főiskolán. De láthatunk egy-egy felvételt Kellér Dezső, Pártos Erzszi, Vidor Ferike, Salamon Béla és a fiatal Alfonso páratlan alakításaiból, sőt még a fiatal Aczél György, a későbbi rettegett kultúrpolitikus is feltűnik mint kezdő színész. Tanulságos végigböngészni a színlapokat és a sajtóban megjelent írásokat, leginkább a

műsorpolitika kedvéért. Ezekből kiderül, hogy a színházban sok „rendkívül vidám est”, kabaréműsor, operettreszletekből összeállított program került színpadra. A drá-

mai anyag széles palettáján a haszid legendából készült *Dybuk* és Pap Károly vagy Hebbel bibliai témájú tragédiái mellett Molnár Ferenc, Bálint Lajos is műsorra került. A zenés darabok között Strauss *Denevér*-e, a *Szulamit*, a *Sevillai borbély*, a *Traviata*, a *Varázsfuvola* szerepelt, az irodalmi esteken Arany Jánostól Várnai Zseniig és Szép Ernőig a teljes modern magyar irodalom kincsesára felvonult.

Izgalmas és színes színházi élet zajlott az állandó veszélyek, a megaláztatás közepette, amit őszintén ad vissza ez a kiállítás. Nem tesz hozzá látványos elemeket, a maga hiteles közegeben vonultatja fel a dokumentumokat, s ezzel szépen megidézi ezt a különleges világot, amely valószínűleg minden kornál többet tudott az emberi méltóságról, a megértésről és a kultúra életmentő szerepéről. A természet valami megfoghatatlan módon betölti a szépség iránti vágy, s miközben a látogató Ascher Oszkár mélyen zengő hangján hallja Radnóti verseit, egy félórára kilép időből és térből, hogy hetven év múltán átélje a gettó európai színvonalú színháza nyújtotta élményt.

Götz Eszter

A Budapesti Történeli Múzeum – Budapest Galériája egy hónap időtartamra, 2013. március 14. – 2013. április 14. között, adott helyet Bagossy Levente díszlettervező, grafikusművész harminckét díszlettervének.

Az egyes tervek színpadi makett formájában láttatják a tervező elképzeléseit, s a tervezés során, az előadásokat megelőzően készültek. A kartonpapírból készült, miniatűr dobozvilágok varázslatosan idézik meg a ku-

Képes beszámoló

Bagossy Levente díszlettervező kiállításáról

kucskáló színház csodáját: mások életét szemléljük, s léleekben be is léphetünk oda. A kiállítást Zsámbéki Gábor rendező nyitotta meg.

Bagossy Levente 1968-ban született Dombóváron. Tanulmányait a Pécsi Művészeti Szakközépiskolában kezdte reklámgrafika szakon. A Magyar Képzőművészeti Egyetem tervezőgrafika szakán diplomázott 1996-ban.

Első díszletei az egykori Pécsi Kisszínház bemutatóihoz készültek, de a kecskeméti, szegedi, nyíregyházi színházaknak is gyakran tervezett. Ismertebb munkái a fővárosi Katona József Színházhoz, az Örkény Színházhoz és a Radnóti Színházhoz kötődnek. Az *Ellenfény* című színházi folyóirat tervezőszerkesztője.

A SZÍNPAD 2011. évi 2. és a 2009. évi 1. számban olvashatók cikkek a művészről.

Kárpáti Imre

Fotók: Kárpáti Imre